

е) художня практика учнів на основі естетичного засвоєння народного мистецтва і дійсності [3].

Висновки. Використання творів декоративно-ужиткового мистецтва впливає на формування творчої особистості, складає певний набір технік, які в практичній діяльності учнів дають очікуваний розвиваючий результат. Адже через декоративно-ужиткове мистецтво ми формуємо не лише творчу, креативну особистість, а й розвиваємо любов до прекрасного, естетичний смак, задатки закладені в дитині з народження. На нашу думку декоративно-ужиткове мистецтво має масштабний вплив на виховання і розвиток дитини. Крім естетики та краси, є можливість сформувати вміння вчитись, досягати поставлених цілей долаючи перешкоди, вміння мислити абстрактно, продумувати власні дії наперед, координувати рухи. Через мистецтво учитель має змогу навчати новому, незвіданому, створює ситуації успіху, закладає підвалини творчості на все майбутнє життя. Тому декоративно-ужиткове мистецтво має великий художньо-естетичний потенціал у розвитку особистості молодших школярів.

Література

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
2. Бутенко В. Г. Формирование эстетического отношения к искусству. Теоретико-методологические вопросы формирования эстетического отношения к искусству / В. Г. Бутенко. – Т.1. – М., 1991. – 326 с.
3. Гончаров И. Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства и действительности / И. Ф. Гончаров. – М. : Педагогика, 1986. – 128 с.
4. Навчання і виховання 6-річних першокласників : зб. статей / упор. К. С. Прищепа. – К. : Рад. школа, 1990. – 255с.
5. Навчання і виховання учнів 1 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2002. – 464 с.
6. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 4-х т. / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1979. – Т. 4. – 1979. – 669 с.

О. В.Компанець,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –старший викладач Ю.О. Поплавська

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Постановка проблеми. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості у площині парадигми гуманізації освіти. Гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутності, творчого потенціалу дитини та внутрішнього багатства. Процеси оновлення національної освіти і виховання породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Як важливий засіб набуття й передачі соціального досвіду, народна пісня входить сьогодні у всі сфери навчально-виховної роботи, збагачує особистість дитини емоційно-ціннісним ставленням до народу, до природи, до життя взагалі, викликає потребу в художньо-творчій діяльності. У процесі багатовікової життєвої практики український народ використовував пісню як важливий засіб виховання та формування духовних цінностей у дитини. Тому важливе місце у теорії і практиці виховання особистості посідає музично-пісенний фольклор українського народу. Безпосередньо впливаючи на почуття і настрої, українська народна пісня відіграє неабияку роль у розвитку національної свідомості особистості, в її ставленні до навколишнього світу. З огляду на надзвичайну виховну цінність зразків пісенного фольклору зростає потреба у формуванні духовної культури дитини як джерела високої духовності окремої особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Ідею морально-естетичного виховання на основі народності з використанням української пісні відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти, культури та мистецтва (Х.Алчевська, Б. Грінченко, М.

Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, І. Котляревський, М. Максимович, Г. Ско-ворода, Л. Українка, І. Франко та ін.) Дослідженню української народної музичної творчості присвячено чимало науково- методичних та хрестоматійних видань, зокрема заслуговують уваги праці Т.Шевченка, І.Огієнка, М.Леонтовича, Ф.Колесси, О.Потебні, які окреслювали величезний виховний потенціал української народної творчості. Високо цінували роль народної творчості у формуванні духовної культури дитини Д. Кабалевський, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Зокрема Д. Кабалевський зазначав: «Прекрасне пробуджує добре. Розбудить у людини щирий інтерес до всього корисного, високого і морального, і ви зможете бути спокійним, що вона завжди збереже людську гідність. У цьому повинна бути мета виховання і навчання. Музика рішуче вторгається в усі сфери виховання і освіти школярів, будучи могутнім і нічим незамінним засобом формування їх духовного світу. Українська народнопісенна творчість є найтоншим засобом залучення дитини до добра та краси, прищеплення смаку до національної музики, її духовного багатства» [2, 189].

Ідеї щодо виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах О. Воропая, Г. Довженок, П. Ігнатенка, В. Ликова, Т. Мацейків, Н. Миропольської, В. Поплужного, Ю. Руденка, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, Є. Сявако та ін. Питання про роль української народної пісні в духовному житті українського народу знайшли відображення у наукових здобутках сучасних дослідників: А. Авдієвського, Г. Нудьги, М. Стельмаховича, М. Дмитренка, А. Іваніцького та ін.

Мета статті: визначити роль та значення української народної пісні у формуванні духовної культури особистості дитини, розглянути потенціальні можливості як засобу естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Народна пісня є одним із жанрів музичного фольклору, результатом колективної творчості широких народних мас. Вона не тільки узагальнює життєві факти, а й дає їм об'єктивну оцінку, формує певне ставлення до них. Народно-пісенне мистецтво за своїм внутрішнім характером є реалістичним і в цій правдивості закладено його виховну силу. Народну пісню нерідко називають «скарбницею народної мудрості»: глибока сповідь душі, поетичність і чистота образу поєднуються в ній з простотою, дохідливістю і водночас з досконалістю форми, відшліфованої багатьма поколіннями людей. Музично-пісенна спадщина українського народу є високохудожньою за змістом, глибоко емоційною і різнобічною за засобами виразності, вона здатна зачепити за живе, викликати кохання і співпереживання, радість і смуток, гнів і непримиренність. Народну пісню потрібно розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, а й як засіб естетичного і морального виховання, що є показником духовної культури.

Під поняттям «духовна культура» слід розуміти сферу людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства. Відомий спеціаліст з естетики М. Коган визначав духовна культура як гімн, усенародно проспіваний в історії усього й усіх. Заради створення цієї духовної музики народи живуть зі століття в століття у роботі і стражданнях, у падіннях і підйомах. Ця музика своєрідна у кожного народу. Відчувши у ній співзвучність своїй душі, людина пізнає свою Батьківщину і виростає в неї так, як виростає одиничний голос у спів хору. Духовна культура виникає завдяки тому, що людина не обмежує себе лише чуттєво-зовнішнім досвідом і не відводить йому переважного значення, а визнає основний і керівний духовний досвід, з якого він живе, любить, вірить і оцінює всі речі. [3]

Як стверджує народна педагогіка, народно-пісенна творчість відіграє значну роль у вихованні особистості дитини. Вона розвиває інтерес до музичної народної творчості, художній смак, музичну пам'ять, пробуджує любов до прекрасного. Висока художність і доступність надають народній пісні високого педагогічного значення, адже найкращі зразки допомагають виховувати високі моральні, естетичні та світоглядні якості особистості дитини.

Широке використання музики свого народу в навчанні підвищує у дітей підвищує рівень їх музичного сприймання, яке є більш осмисленим, емоційним, що виявляється у стійкій, постійній увазі дітей до уроку, в намаганні більше дізнатися про творчість різних композиторів, частіше слухати рідну музику [1; 226]. Саме музичне сприймання є тим найдоступнішим видом музичної діяльності, завдяки якому дитина за допомогою вчителів та дорослих пізнає і вчиться цінувати пісню як невичерпне джерело мудрості, вчиться бачити красу рідної землі, вміти ідентифікувати себе з нацією, поважати людей.

В сучасних умовах народна пісня залишається одним із найбільш популярних жанрів музичного мистецтва. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь у дусі високої духовності та моралі. Тому, на нашу думку, українська народна пісня має стати основою музичного матеріалу, що використовується у виховному процесі. З цього приводу В. Сухомлинський зауважував: «Для молоді стало потребою збиратися разом, щоб поспівати. Пісня входила в їхнє духовне життя, надавала яскравого емоційного забарвлення думкам, пробуджувала почуття любові до Батьківщини, до краси навколишнього світу» [7; 180].

У процесі освоєння зразків народної пісні необхідно використовувати всі види музичної діяльності у тісному взаємозв'язку. У репертуар пісень для хорового співу слід добирати якомога більше календарно-обрядових пісень. Такі пісні мають ігровий характер, просту побудову, нескладну методичну лінію, інтонацію, простий метроритм і тому легкодоступні для вивчення. Як правило, їх вивчають у такому порядку: I чверть – обжинкові пісні, II чверть – Пісні про Святого Миколая, Новий рік, колядки, щедрівки, III чверть – веснянки, гаївки, IV чверть – купальські пісні. Відомо, що народне мистецтво побутує в синкретичних формах, де, наприклад, музична інтонація і слово (або музика і рух в танцях, іграх, театралізованих дійствах) зливаються в єдине і нерозривне виразне ціле. Цими обставинами повинна також обумовлюватися методика роботи вчителя музичного мистецтва. Так, наприклад, вивчення календарно-обрядових пісень, повинно включати не тільки освоєння школярами інтонації, метроритму, характеру, форми, але й поглиблене проникнення в літературний текст, в поетичність народної мови, руху, міміки, тонкощів ліній і фарб, звуків і голосів.

Провідне місце в освоєнні дітьми зразків пісенного фольклору посідає вокально-хорова робота. Хоровий спів розглядається одночасно і як засіб виховання духовної культури учнів, і як засіб їх всебічного музичного розвитку. Важливо з перших кроків навчання співу розвивати вокальний слух учнів, що передбачає здатність розрізняти тембр голосу, аналізувати оцінювати як власний спів, так і своїх товаришів. В процесі освоєння вокально-хорових навичок необхідно навчати дітей правильному звукоутворенню, формувати такі уміння: спів легато, стакато, тихе, голосне звучання, швидкий і помірний темп виконання.

Слід пам'ятати, що обираючи пісні, ми повинні орієнтуватися на життєвий досвід дитини та особливості емоційно-психологічного складу. Близькі дитячому сприйманню пісні, здебільшого побудовані на кількох звуках, у цьому розумінні мають велике значення, оскільки дітям не потрібно тримати у пам'яті розгалужену мелодію і складний текст. Діти охоче виконують ці пісні, отримуючи не тільки емоційне задоволення – у них формується почуття метроритму. Тому завдання вчителя – підібрати такі пісні, які б відповідали віку дитини та їх музичному, загальному та психологічному розвитку.

Серед різноманітних жанрів дитячого пісенного фольклору особливу перевагу слід надавати пісням ліричного змісту. На прикладі ліричних пісень виховується чуйність дитини, розкривається її душа, думки, почуття, переживання, весь її внутрішній світ. В ліричних піснях, як зазначав Ф. Колесса, «й через традиційний шаблон (прийняту форму) пробивається безпосередність, щирість і простота, а до того ще й ніжність виразу в передаванні настроїв та переживань» [4, 102]. Такі пісні, як “Ой у полі три криниченьки”, “За городом качки пливуть”, “Трицю, Грицю до роботи”, “Ой ти дівчино з горіха зерня” та багато інших вчать добру,

правдивості, щиросердності, дають дітям розуміти, що таке честь, совість, справедливість, вірність, порядність.

Вивчаючи народнопісенну творчість, особливо дитячий фольклор, у дітей формуються такі моральні цінності як доброта, чуйність, щирість, гуманність, правдивість, справедливість, милосердя, виховується дисциплінованість, товарищескість, сміливість. Багато дитячих пісень оспівує позитивні й негативні риси характеру людини ("Сорока-ворона", "Таля-господиня"), взаємодопомогу ("Бім-бом"), охайність й дисциплінованість ("Лисичка", "Біла квочка"), дружбу й злагоду ("Не сварітеся", "Пішли діти в поле"), щедрість ("Перепілка", "Кицька"), милосердя й доброту ("Метеличок"), допомога людям у їхньому житті, побажання щастя й добробуту в колядках та щедрівках.

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що пісня – це невід’ємний та важливий засіб емоційного та духовного розвитку дитини, вона завжди буде невичерпним джерелом у вдосконаленні виховного процесу, у піднесенні мовленнєвої та й взагалі духовної культури дитини. Слугуючи ефективним засобом формування духовної культури особистості дитини, пісні передають моральні, соціальні, світоглядні позиції. Музичне виховання на матеріалі фольклору залишається одним з найпотужніших засобів морально-естетичного виховання, оскільки сила впливу народної музики на дітей випробувана життям і народною педагогікою минулих поколінь.

Література

1. Власенко О.М. Роль музики у формуванні духовності особистості // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал . – 2008. – №5. – 271 с.
2. Кабалецький Д. Б. Як розповідати дітям про музику – К. , Муз. Україна, 1982. – 230 с.
3. Коган М. Музыка в мире искусств / М. Коган // Советская музыка. – 1987. - №3.
4. Колесса Ф. Українська усна словесність. – Львів: Накладом фонду "Учітеся, брати мої", 1938. – Ч. 1-4 (22). – С. 102.
5. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі. Дослідження / Г.А.Нудьга. – К. : Муз. Україна, 1989. – 535 с.
6. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання // Мистецтво та освіта. – 2002. – №3. – С. 6-9.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: В 5 т. – Т.3. – К.: Рад.шк., 1977. – С. 180–191.

А.В. Король,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст.викладач Т.В. Коваль

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА МУЗИЧНИХ ПІСЕННО-ОБРЯДОВИХ ТРАДИЦІЯХ ПОДІЛЛЯ

Постановка проблеми. Сьогодні у національній системі освіти пріоритетним є напрям етнокультурного відродження та розвитку як української культури, так і культури представників інших етносів, що проживають на Україні. Цей напрям освітянської роботи у вузі надає молодому поколінню можливості пізнання вітчизняної музичної культури.

Завдання національного відродження, гуманізації освіти, орієнтації її на духовні цінності висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів предметів художнього циклу. Пріоритетні напрями удосконалення музично-педагогічної освіти передбачають упровадження культурологічних підходів, досягнення естетичної спрямованості викладання дисциплін, розширення музичного досвіду студентів. Сприяти духовному відродженню нації, нарощуванню культурного потенціалу суспільства зможе лише той учитель, який сам має високий рівень особистої культури, розвинені орієнтири естетичної оцінки, глибокі знання з музичного мистецтва.

Головна мета педагогіки, яка визначена в Державній національній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ ст.") - це виховання всебічно розвиненої особистості. Також у програмі